

MİLLİ GELİRİN İNKİSAMINDAKİ MÜSAVATSIZLIK

Doç. Dr. Halil DIRİMTEKİN

Aynı ekonominin mevcut olduğu bir toplumda, inkisamdan bir dereceye kadar bahsedilemez. İnkisam, nakdi ekonominin iktisadi bir olaydır. Nakdi ekonomide, istihsal edilen mal ve kıymetler inkisam etmez. Esas olan bunların para ile ifadesi olan mecmu meblağın (Milli Gelirin) paylaşılmasıdır.

Fertler, milli gelirin paylaşılmasında şahıslarına isabet edecek olan miktarı yükseltmeye çalışırlar ki, bu da fertlerin birbirleri ile mücadelesini ortaya çıkarır. Devlette, milli gelirden kendisine isabet edecek olan miktarı yükseltmeyi arzuladığı olur. Bunu gerçekleştirmek için vergileri arttırmakla, milli gelirdeki payını çoğaltır.

Fertlerin ve ailelerin gelir kaynaklarını tetkik edecek olursak, bunların Rant, Ücret, Faiz ve kâr olduğunu görürüz. Kaynakların miktarı ile, bunların gelir temininde kullanımları, ve para birimi ile değerlendirilmeleri, gelirin cesametini gösterir.

Fertlerin gelirlerini, servetleri tayin eder. Mevcut servetleri insanlar, tarihi ve tesadüfî olayların neticesinde elde etmişlerdir. Cari miras, vergilendirme, ve mülkiyet hukuku servetin dağılmasında ve temerküzünde mühim rol oynar. Meselâ: Mirasın daima ailedeki büyük evlada geçmesi hususu kaidelenmiş ise, bu halde servet mahdut ellerde toplanır. (Meselâ: İngiltere). Eğer miras evlatlar arasında müsavi şekillerde dağılıyorsa, miras gittikçe daha fazla bölünecektir. (Meselâ: Fransa). Zenginlerin teşkil ettiği çevrede, çok çocuk bulunuyor ise, servetin cesametinin küçülmesine, az çocuk olması halinde de, servetin muayyen ellerde toplanmasına sebep olunur. Mevcut servetin israf edilmeside, ferdi geliri daraltan sebeplerdendir.

Servet dağılmasında, harp, ihtilâl, servet vergileri, ve enflasyon

bir zümrede azalma yaparken, diğer bir tarafta toplanmaya vesile olur.

Gelirin en mühim kaynaklarından olan servet, umumiyetle az ellerde toplandığından rant, kâr, ve faize büyük gelirler denilir. Emegın geliri ise, yalnız emek sahibine münhasır, biriktirilmemesi gibi sebepler, kaynağının dar çerçeve içersinde kalmasından da bunun gelirine düşük gelir denilir.

Genel olarak söylediğimiz bu hususlar, ferdi gelirlerin hepsinde ayrı ayrı cari değildir. Meselâ: yüksek gelirli ücretlere toplumda rastlanılmaktadır. (Doktor veya mühendis gibi). Bunların karşısında küçük bir gayri menkul sahibinin geliri de, hiç bir zaman büyük gelirler içersinde zikredilemez. (Meselâ: küçük bir toprağı olan bir çiftçinin veya bir küçük evin kira bedeli, ve gene küçük bir dükkânı olan işletme sahibinin mütevazı kârı, ancak geçimini sağlayan gelir miktarıdır.)

Kâr, Faiz ve Rant gelirleri genişlik bakımından, ücret gelirlerine nisbeten mahdut kalırlar. Kâr, faiz ve rant daha az, ücret daha büyük bir zümreyi ilgilendirir.

1 — BÜNYEVİ MÜSAVATSIZLIK :

Bu gün fertlerin gelirleri arasında farklar bulunmaktadır. Bu farklar, milli gelirin dağılışındaki musavatsızlıklardan ileri geldiği hepimizin malûmudur. Bunun sebebini incelediğimizde, geliri yaratan unsurların dağılışındaki, yani bünyesindeki musavatsızlıktan meydana geldiğini müşahade etmekteyiz. Bunu evvela tabii musavatsızlık ve emegın bünyesinde gelen musavatsızlık olarak inceleyeceğiz.

A — TABİİ MÜSAVATSIZLIK :

Milli geliri yaratan unsurları sayarken tabiat, emek, sermaye ve teşebbüs demiştik. Tabii musavatsızlığı yaratan acaba bu faktörlerden hangisidir? Şüphesizki tabii musavatsızlığın menşeyini, tabiat teşkil etmektedir.

Burada tabiat unsurunu daha ziyade mülkiyet hakkı olarak anlatmak, meseleye bir parça daha açıklık verecektir. Tabiat, dar maddada gayri menkul olan topraktan başka bir şey değildir. O halde

bu toprak, sahibinin gelir kaynağıdır. Binaenaleyh gelirin hacmi toprağın büyüklüğü ve küçüklüğü ile artacak ve eksilecektir.

Kantite bakımından genişlik ve fazlalık, toprağın kullanılmaması halinde bir gelir kaynağı olamayacaktır. Toprak ancak onun istihsale tahsis edilerek, bir kıymet meydana getirmesi halinde gelir yaratıcı bir unsur olmaktadır.

Kantite unsuruna birde kalite inzimam eder ise, o zaman toprak sahibinin gelirinde muhakkakki fazlaca bir artış olacaktır.

Dar manâda toprak olarak incelediğimiz tabiat unsurunu genişletecek olursak, toprağın evsafı, bulunduğu mevki, muhtevası, iklim ve suları daha da kıymetini arttıracaktır ki bu da toprak sahibinin gelirini yükselten amillerdendir.

Toprağın münbit, düz, ekime müsait oluş şartları, toprak gelirinde tefazülü rantı doğurur. Mevkiin, istihlâk merkezlerine uzaklığı ve yakınlığı, mevki rantından sahibinin istifadesini sağlar. Muhtevası ise tabiatın lutuflarından petrolü, demiri, kömürü ve altın madenini ihtiva etmesi halinde de nedretliği doğurarak, gelir artışı bu tabiat unsurundan dolayı dahada fazla olmaktadır.

Tabiat; toprağı, nebat örtüleri, akar suları, nehirleri, gölleri, denizleri, hayvanları, toprak altı zenginlikleri, iklimi ile tabii müsavatsızlığı yaratmaktadır. Tabiidir ki, bu toprakların sahibi olan devlet veya şahıslar arasında da, gelir yaratan unsurlardaki müsavatsızlıktan dolayı, gelirlerinde bir farklılık meydana gelmektedir.

Müşahademizi biraz daha ileri götürecek olursak, geliri meydana getiren unsurlardan tabiat, tabii müsavatsızlığı yaratmakta olduğunu söyleyebiliriz. Tabiattan gelen bu farklılık, yalnızca zirai sahada kalmamakta, zirai mahsülleri işleyen sanayi yolu ile sanayi biraşlarında atlamaktadır. Meselâ: Şeker sanayi, şeker pancarı ve şeker kamışının istihsal edildiği memleketlerde kurulmaktadır. Saniyen bu sanayi şubelerinin yanında diğer sanayi biraşlarında inkişaf etmektedir.

B — EMEĞİN BÜNYESİNDEN GELEN MÜSAVATSIZLIK :

Milli gelirin yaratılmasında büyük rolü olan ücretin, işgal etmiş olduğu mevki için, 1951 yılında Amerika Birleşik Dev-

letlerinde milli gelirin fonksiyonel dağılımını tetkik edersek, milli gelirin % 64,7 sini işgal ettiğini (1) müşahade ederiz. Ve gene aynı yerde 1953 senesinde bu nisbetin % 68 olduğunu görmekteyiz (2). Bu kadar mühim bir mevki işgal eden milli gelir içersindeki ücretin, fertler arasında dağılışıda müsavi olmamaktadır. Bu müsavatsızlık sebeplerini evvelâ işgücünün bünyesinde aramamız icap etmektedir.

Emek sahibi insanlar, evvelâ aynı fiziki yapıya sahip değillerdir. Bünye itibarile farklılık arz etmektedirler. Güç bakımından farklar mevcuttur. Bu durumda hiç bir ihtisas, bilgi ve tehzizat ayrılığı olmadan, fertler arasındaki bu fiziki farklılık, yapılacak işlerin görülmesinde talebin değişmesine sebep olur. Meselâ: tahmil ve tahliye işlerinde, ağır sanayide v.s. işlerinde, güçlü ve kuvvetli emek sahipleri tercih edilirler. Bu tercih, başka işgüçlerinin aleyhine olmaktadır. Neticede istihsale katılan işgücü, gelirden bir pay almakta, diğerine böyle bir pay düşmemektedir. Ham bir gücün meydana getirmiş olduğu bu farklılık, gelirin dağılışıda bünyevi bir müsavatsızlık doğurmaktadır.

İptidai bir şekilde mütalaa ettiğimiz bu durumdan ilerliyecek olursak, kalifiyeleşmiş iş güçlerine geliriz. Bunlarda da farklar mevcuttur. Evvelâ fikri kabiliyetin vermiş olduğu bir ayrılık bulunmaktadır. Bu kabiliyet her insanda aynı değildir. Bu fark, ferdi gelirin değişmesine amil olmaktadır. Çünkü, istihsale iştirak eden fert, bu kabiliyeti neticesinde milli hasılaya iştiraki fazlalasmakta ve buna isabet eden gelir de yüksek bulunmaktadır. Meselâ: aynı işi aynı şartlar altında yapan iki işgücü, değişik miktarlarda istihsalde bulunurlar. Gazoz imâlatında bir tanesi saatte farzedelim 100 şişe doldurursa, diğeri 120 adet doldurmaktadır. Dokuma sanayiinde muayyen bir sürede, bir işçi beş metre dokur iken, diğeri, aynı şart ve zamanda altı metre dokumaktadır.

İşte, bu farklılıktır ki ücret sistemlerinde parça başına ücret ödenmesi usulüne gidilmesine yol açmıştır. Herkes istihsali miktarında ücret alır. Hatta maddi tatminler yanında, manevi tatminlerde yapılmaktadır. İleri bir kabiliyet gösteren emek sahibinin tezgâhına flama asılması, veyahut Sovyet Rusyadaki S t a k o n o -

(1) Refii Şükrü Suvla - İktisat Teorisi 1960.

(2) Paul A. Samuelson - Volkswirtschaftslehre 1955.

v i z m tatbikatında, böyle emek sahiplerinin neşriyat yolu ile propagandasının yapıldığıda görülmektedir.

Tahlilimizde adım adım ilerliyerek, emek sahiplerinin birde muayyen bir tahsil ve öğrenme devresi geçirerek, istihsale iştirak ettiklerini düşünürsek, burada da müsavatsızlıkları müşahede ederiz.

Hiç bir tedris ve öğrenme devresi geçirmemiş emek ile, muayyen bir devre çalışmış olan emeğin ücreti farklılık arz edeceği be-dihidir. İhtisaslaşmamış olan emek, muayyen bir devrede müstahsil olmayıp, belkide tamamen müstehlik durumda bulunur. Bu devrede emek sahibinin finansmanıda mühim bir davadır. Bu finansmana malik olmıyan emek, daima ihtisaslaşamama durumunda bulunur. Veyahut ihtisas süresinde çalışma mecbûriyetinde kalır.

Umumi olarak muayyen bir finansmana malik olanlar zenginlerdir. Bunlar uzun bir devre için lüzumlu olan meblağa maliktirler. Bu sebeple de uzun ihtisas isteyen sahalarda onların okumaları mümkündür. Meselâ: Yüksek tahsil yapmak ve bu tahsil üzerinde ihtisaslaşmayı arzu etmek, ancak zengin zümreye nasip olmaktadır. Fikri kabiliyeti olmasa dahi, zar ve zor bu işi neticelendirdikleri görülmektedir.

Orta bir ihtisas isteyen işlerdeki süre, daha az olmakta ve tabiidirki finansman süresi daha kısa sürmektedir. Bunada zengin ve orta sınıf muktedir olduğundan, bu sınıflara münhasır kalmaktadır.

Fikri kabiliyeti ve zekâ bakımından üstünlük arz eden fakir muhitin çocuğu, yukardaki devreleri finanse edecek bir meblağa malik bulunmaması, ihtisaslaşmasına mani olmakta ve niçte kabiliyeti olmıyan bir sahada çalışmak mecburiyetinde kalmaktadır. Tabiidirki, muayyen bir tahsil yapamayan ve muayyen bir öğrenim devresi geçirmiyen emeğin bedeli düşük olmakta ve milli gelirden hissesine ayrılan payda küçük bulunmaktadır.

Fikri kabiliyet ve ihtisasın birbirine inzimamı halinde, nedret tabir edebileceğimiz emek sahipleri ortaya çıkmaktadır: Bunlara meşhurlar demekteyiz ki, emeğin 'nedretidirler.

Meselâ: Resimde bir Pikasso, Mimârîde bir Sinan gibi.

Netice olarak şunu söyleyebilirizki, millî gelirin imkısamındaki müsavatsızlığa emeğin bünyesinden gelen amillerde sebep olmaktadır.

2 — SOSYAL MÜSAVATSIZLIK :

Milli gelirin fertler arasında dağılışındaki müsavatsızlığın başka bir sebebinide, cemiyet halinde yaşayan fertlerin, bu durumda bulunmaları için isdar etmiş oldukları, hukuki kaidelerden meydana geldiğini söylemek icap eder. Mevzuumuzu iki kısımda inceleyebiliriz.

A — ÜCRET SİSTEMLERİNİN YARATMIŞ OLDUĞU MÜSAVATSIZLIK :

Emek sahibinin almış olduğu ücretin hesabı, zaman veya parça başına göre yapılmaktadır. Bu durumda emek müstahsiliyetinin tam bedeli ödenmiş olmaktadır? Sosyalistlerin dedikleri gibi, acaba işçinin hakları gasbedilmektedir? Bunun neticesi olarak, mecmu ücret gelirinde bir azalma bulunmaktamıdır? Mecmu ücret gelirinin azalışı, ücret Fonu nazariyesine göre tevzie girenlerin gelirinde azalma meydana getirmektedir? Bu durumları zaman ve parça başı ücretlere göre inceleyelim.

Zaman esasına göre ücretini alan emek sahibi evvelâ hakikaten bu ücretini tam almaktamıdır? Tarihi seyrine bakarsak, emek sahibine günde muayyen bir bedel verilmesi taahhüt edilmiştir. Burada ücrette bir kesinlik bulunmakla beraber, çalışma müddetinde bir kat'iyetin bulunmayışı işçiyi mütezarrır etmektedir. Meselâ işçilerin günde 15 - 16 saat çalıştıkları zamanlar olmuştur. İşveren muayyen bir ücreti, bir günde taahhüt etmiş amma, işin süresi tesbit edilmediğinden, çalışma süresini uzatarak işçinin mesaisinden daha fazla istifade sağlanarak, neticede işismara gitmiştir.

İşveren, böylece ücret gelirinden temin etmiş olduğu fazlalığı tediye etmiyerek, kâr gelirine intikal ettirmiş olmaktadır. Bununla mecmû ücret gelirinden, mecmû kâr gelirine bir aktarma olmakta ve mecmû kâr geliri genişlemektedir.

Zaman esasını, işçi yönünden ele alacak olursak, o zamanda emek sahibi işçi, evvelâ böyle gayri muayyen süre çalıştığından, verimi düşürmekte, hatta muayyen bir müddet aşıldıktan sonra, çalışmalarını azaltmakta ve hatta çalışır görünerek istihsalde bulunmamaktadır. Neticede bir gelirden yaratılmamaktadır.

Zaman esasında diğer bir husus ise, sürenin taliditli olduğunu, meselâ günde 8 saat çalışılması tesbit edilmesi halinde ise, emek sahipleri kendi aralarında farklılık yaratmaktadırlar. Şöyleki; aynı evsaf ve kalitedeki iş güçleri, aynı miktarda istihsalde bulunmaları icap ederken, birisinin tembel bir karaktere sahip olması, onun istihsalinin düşük olmasını, böylece yaratılan gelire az iştirâk etmesine sebep olunurken, ücret zaman esasına istinat etmesi sebebiyle, aynı ücreti almaktadır. Neticede tembelliğin, veya çalışır görünerek çalışmamanın umumileşmesine doğru gidilmiş olur.

Mecmu ücret gelirinin tevzii böylece âdil olmaktan, zamana göre ücret sisteminin kullanılması ile, uzaklaşmış bulunur.

Parça başı ücret sistemini ele aldığımızda bazı müsavatsızlıklara şahit olmaktayız. Evvelâ çok parça imâl eden, az parça yapan dan daha fazla ücret almaktadır. Bu ise sosyal düşünceler ile bağdaşmaz. Yani bir işçinin iyi yaşaması diğer bir işçinin daha düşük bir hayat sürmesine sebep olunmuş bulunmaktadır. Acaba bu âdildir? Müsavî yaşayış haklarına sahip oldukları halde, bu ücret sistemi ile birinin eline daha fazla, diğerinin eline daha az ücret geçmiş oluyor.

Parça başına ücrette, işçi muayyen bir sürede, fazla miktarda istihsalde bulunmayı arzuladığından, bütün güç ve kudretini kullanacaktır. Acaba bu güç ve kudretine ödenen ücret nasıl hesap edilmiştir? Müteşebbis imâl ettiği malın, piyasa değerine göre, ücreti tayin etmiş ve iş piyasasından işçi talep etmiştir. Bu işe talip olan işçilerin emeğinin bedeli ise, işverenin tayin etmiş olduğu ücret olmuştur.

İmâlatta işçi bütün takatını kullandığından, muayyen bir devre sonunda (Tabii ki kısa bir devrede) yıpranmakta, kapasitesi düşmektedir. Neticede aynı istihsal seviyesini muhafaza edemediğinden, ücreti azalmaktadır. Uzun çalışma ile elde edilen ihtisas üstünlüğü, yorgunluktan azalmıştır. Buna muvazi olarak, ücret geliride düşmüştür.

İşveren tarafından da belki bazı kayıplar meydana gelecek, ücretlere ödediği hakiki miktar, muayyen bir kaliteye göre ayarlanmış iken, seri imâlatta bulunan işçi, kaliteden ziyade kantiteye ehemmiyet vereceğinden, düşen kaliteyi nazarı itibara almadan, ücretini talep edecektir. Bu ise ücret lehinde, inkisamın bozulmasına sebep olacaktır. Aynı işi yapan işçilerden birisi, daha fazla kaliteye dikkat etmesi halinde, kantitesi düşecek, mükâfatlanması icap ederken, ücretinin azalması ile indirekt bir cezaya çarpılmış olacaktır.

Zaman ve parça başı esasıyla ücretlerin tesbiti, milli gelirin hem istihlal faktörlerinde ve hemde ferdi gelirlerin tevziinde müsavatsızlıklara yol açmaktadır.

B — HUKUKİ MÜSAVATSIZLIK :

Toplum halinde yaşayan insanlar arasındaki münasebetleri, hukuk kaideleri nizamlamaktadır. Hukuk kaideleri, bir taraftan ferdi menfaatlerini düşünürken, bir yönde umumun menfaatlerini göz önünde bulundurur.

Devlet, bu düşüncelerin tesiri altında kalarak, zaman zaman iş piyasalarına, ücretlere ve çalışma müddetlerine v.s. koymuş olduğu mevzuatla müdahale etmiştir.

Burada mevzuumuz ücret olduğundan, ücretle doğrudan doğruya ve dolayısıyla ilgili ilan hukuk kaidelerini inceleyeceğiz.

Asrımızda iki siyasi doktrinin kutuplaştığı fikirler içersinde işgücü, bir tarafta tam serbesti içersinde iken, diğer tarafta sosyalizmin bünyesinde, kollektivitede eritilmiş bulunmaktadır.

Ücret, bir taraftan iş piyasasında, arz ve talep şartları altında teşekkül ederken, diğer yönde; onun üzerinde devletin hakimiyeti görülmektedir. Liberal bir ekonomi düzeninde, devlet iş piyasalarını ve ücretleri serbest bırakmıyarak, orada da korunmaya muhtaç olan zümreleri, kanunları ile himayesi altına almıştır. Sosyalist bir ekonomide ise, durum umumun menfaatine göre ayarlanmıştır.

Sanayileşme hareketinin başlamasıyla, büyük bir kütle teşkil etmiş olan işgücü, sermayedarların tahakkümü altında kalmış ve istismar edilmiştir. Bu istismar keyfiyeti çalışma müddetleri, ücret-

ler, v.s. üzerinde pek açık olarak görülmüştür. Nihayet devletin müdahalesine lüzum hasıl olmuştur.

Devletler, iş piyasalarına, ücretlere ve iş müddetlerine müdahale ederek, yaratılmış veya yaratılacak müsavatsızlıklara mani olmak isterler. Zamanımız hukuk görüşü, iş gücünün borçlanması halinde hapis edilmesine cevaz vermemekte ve iş gücünü piyasada çalışarak borcunu ödemiye sevk etmektedir. Böylece işgücü hem iş piyasasından alınmamakta, hemde milli hasılanın yaratılmasında çalıştırılarak, milli gelirden pay almasına sebep olunmaktadır.

Neticede milli gelirin inkisamındaki müsavatsızlıklara hukuk yolu ile mani olunmak istenilmektedir. Diğer taraftan muayyen bir hayatın idamesi için lüzumlu olan para meblâğının, alacaklı tarafından haciz edilmesincede mani olunmaktadır.

Devletler, fertlerin aşırı rekabeti neticesinde, ücret hadlerinin yaşama haddinden çok daha aşağılara düştüğü zamanlarda, emeğin başka zümreler tarafından nasıl istismar edildiklerini görmüş olduğundan, ücretlerin asgari hadlerini tesbit etme yollarına gitmişlerdir. İş mevzuatı ile ücretin alt sınırına yapılan bu müdahale, gelirin tevziinde müsavatsızlıklar meydana getirmektedir.

Asgari ücret tesbit edilirken, hasıl olan müsavatsızlıkları izah edelim.

Devlet asgari ücretleri, doğrudan doğruya elindeki mevcut istatistiklere ve malûmata göre kendisi tesbit eder. Bu halde memlekette bir tek asgari ücretin tesbiti, mahalli yaşama şartları ve istihsal biraş farkları, derhal müsavatsızlığı ortaya koyar. Çünkü, memleketin her yerinde yaşama seviyesi bir değildir. Fiatlar arasında mahalli farklar mevcuttur. Istihsal branşlarında da ağır ve hafif sanayide bu fark kendini hissettirir. Bu halde, hukuki yoldan gelir inkisamında, müsavatsızlık yaratılmış olur.

Bu mahzurlardan dolayı asgari ücretlerin, mahalli komisyonlara tesbit ettirilme şekline gidilmiştir. Yalnız Rusya'da, bunun aksi istikamette bir yol takip edilmektedir.

Mahalli komisyonlar, asgari ücretleri tesbit ederken, bazı müsavatsızlıklar gene ortaya çıkmaktadır. Bu ise, komisyonların bünyelerinden ileri gelmektedir. Eğer; asgari ücretin tesbit edileceği iş kolundaki işçiler, iyi teşkilâtlanmılar ve bir kuvvet olarak işveren

temsilcileri ile karşılaşıyorlarsa, asgari ücretleri kendi diledikleri veya pek yakın bir hadde tesbit ettirirler. Meselâ 1957 senesi içerisinde Türkiye'de, mahalli asgari ücret komisyonları ücret hadlerini 4 - 7 lira arasında tesbit ederlerken, Sivasta günde 11 lira tesbit edilince, gazetelerde günlerce mevzu oldu. Gene aynı tarihlerde Oleyis, Eskişehirde asgari ücreti saatte (O zaman için her iş kolundan çok yüksek bir saat ücreti) bir lira olarak kabulü, mevzubahis sendikânın, gayretli çalışması neticesidir.

Tesbit komisyonlarına, iş verenlerin teşkilâtlanarak gelmiş olmalarında asgari ücretlerin, işçi aleyhine düşük olması ile neticelenmektedir. Neticede, işgücü gelirin azalmasına sebep olunmakta ve işçi milli gelirin inkisamından, verimliliği kadar ücret alamamakla, zarara uğramış bulunmaktadır.

İş mevzuatı dahilinde, asgari ücretin tesbit edilmesinden sonra, müsavatsızlıklar görülmektedir. Mahalli komisyonların tesbit ettikleri asgari ücretler arasında farklar olmaktadır.

Asgari ücret tesbit komisyonları, sıhhatli bir istatistike ve tetkike tabi tutmadan, iktisat dışı tesirlerin altında koymuş olduğu asgari ücretler ile, mahalli diğer iş kolları aralarında farklılık doğurmaktadır. Meselâ, herhangi bir iş kolunda 4 liralık bir asgari ücret, diğerinde 7 lira olarak tesbit edilmesi ile gelirin tevziinde büyük eşitsizliklere sebebiyet verilmektedir.

Aynı mahaldeki iş kolları arasındaki bu farkların, çok olmaması icap eder. Aksi halde, iş kolları arasında işçi hareketleri olacaktır. Muayyen bir tahsil ve ihtisas görmüş işçi, kendi biraşında ücretlerin düşük olması sebebiyle, diğer yüksek iş kollarına kayacaktır. Belkide an'anevi bir iş kolunun, terk edilmesi hali bahis mevzuudur. Meselâ; Eskişehirde, bir zamanlar lüle taşı imâlinde çalışan işçilerin azalmasına sebep, bu iş kolunda işçi ücretlerinin düşük olmasındandır. Bu işçilerin, ücreti daha yüksek olan diğer işlere veya sanayi biraşlarına kaymaları tabiidir.

Asgari ücret tesbit komisyonları, bir mahalde asgari ücretleri tayin ederken, fazla düşük bir had tesbit etmeleri, işçilerin aleyhine olmakta ve hatta hayatlarını idame ettirememesi gibi bir duruma sokmaktadır. Yüksek tesbit edilmesinde, bir çok mahzurları ortaya çıkmaktadır. Ücret diğer yünden bir maliyet unsuru olduğundan, mamûlün fiyatını yükseltir. Bu fiyat yüksekliği, istihlâki azalta-

bilir. Bu da istihsale tesir ederek, işletme kapasitelerinin azalmasına ve işçi istihdamının daralmasına sebep olur.

Böylece asgari ücreti tesbit edilen iş kolunun, ödeme kabiliyetini de göz önünde bulundurmamak zarûridir. Aynı zamanda kültür seviyesi, örf ve adetlerin nazarı dikkate alınması icap etmektedir.

Asgari ücret tesbitinde, cinsiyetede yer vermek lâzımdır. Erkek işçi kadın işçiden bir çok sahalarda daha müstahsıldır. Diğer yünden erkek işçi, yalnız kendisi geçinmeyip geçindirmekle mükellef bulunduğu bir ailesi mevcuttur. Bu hususlardan ücretlerinde, bir farklılık yapılması zarureti vardır.

Bütün bu hususlar, milli gelirin fertler arasında tevziine amil olmaktadır. Mahalli komisyonların, asgari ücretleri tesbit haddi, işçilerin hem temel ücretlerini tayin etmekte, hemde bir ücret bakımına esas olmaktadır.

Sigorta hukukumuzda günlük prime esas olarak asgari ücret, şimdi 8 lira olarak kabul edilmiş, ilerideki bir gelirin tevziinde, esas olması bakımındanda mühimdir. Çünkü; ileride işgücünün çalışmaması halinde, hayatını idame ettirmeye yetecek bir miktarda tekaüdiye alması icap etmektedir. Nitekim memleketimizde sigorta primlerine esas olan ücret hadleri, zaman zaman yükseltilmiştir.

Maliye hukukunda da, gelir dağılımına tesir eden hususlar görmekteyiz. Evvelâ gelirin muayyen bir miktarı, devlet tarafından alınmaktadır. Diğer taraftan, kanunun kabul etmiş olduğu muafiyet ve istisnalar, vergiye tabi olanlara nazaran, bir gelir fazlalığı yaratmaktadır. Meselâ Sanayide çalışan bir işçi, gelir vergisine tabi olurken, ziraat işçisi, vergi dışında bırakılmıştır. Burada da milli gelirin, fertler arasında tevziinde bir müsavatsızlık, mali hukuk kaidelele ile yaratılmış olmaktadır.

En az geçim indirimide, vergiye tabi fertler arasında müsavatsızlık doğurmaktadır. Sosyal düşüncelerin tesiri altında kalınarak, mükelleflere muhtelif hadlerde geçim indirimleri tanınmaktadır. Bu ise ferdi gelirlerin azalmasına sebep olmakta ve farklılıklar, müsavatsızlıklar ortaya koymaktadır.

Tetkik etmiş olduğumuz farklı hukuk kaidelerine göre, meydana gelen müsavatsızlıkların birde kendi aralarında yeknesaklık bulunmayışı göze çarpmaktadır. Mevzuatımızdaki bütün bu hususlar,

aynı gaye için vazedilmiştir. Meselâ en az geçim indirimi, işçinin hayatını idame ettireceği haddir. Asgari ücret seviyeside, aynı gayeye hizmet eder. O halde bu iki miktarın birbirinin aynı, veyahut çok yakın olması zarureti vardır.

3 — DİĞER MÜSAVATSIZLIKLAR :

Milli gelirin inkısamındaki müsavatsızlıkları incelerken, birde istihsal faktörlerindeki durum ile zaman içersindeki değişmelerden meydana gelecek müsavatsızlıklarada temas etmemiz icap etmektedir.

A — İSTİHSAL FAKTÖRLERİNDEKİ MÜSAVATSIZLIK :

Buraya kadar, milli gelirin ferdi imkısamı göz önünde bulundurularak incelendi. Şimdi fonksyonel duruma göre inceleme yaparak, tetkikinizi derinleştirelim.

İstihsal edilen mal ve hizmetlerin nakdi karşılıkları, toprak, emek, sermaye ve teşebbüs arasında gelir olarak dağılır.

Tabiat dediğimiz toprağın, tarafımızdan genişletilmesine imkân bulunmadığından, bunun gelirinin çoğaltılması, ancak kullanılan metodlarda yapılacak değişikliklerle kâbidir. Meselâ ziraatte extansif ziraatten intansif ziraatte geçiş, gelirden artma yapabilir. Fakat bu sonsuz olmayıp, karşımıza derhal azalan randımanlar kanunu çıkararak, gelir artışını sınırlar. Şu halde, zirai sahadaki gelir artışları, ilânihaye genişletilememektedir. Tabiat, milli gelirden rant denilen payını almaktadır.

İkinci faktör emek ise, nüfusa, yaşa, ve cinsiyete bağlı olup, kısa devrede artırılmasında pek mümkün değildir. Fakat emeği diğer faktörlerden üstün kılan, onun evvelâ istihsalde faal rol oynamasıdır. Saniyen teşkilâtlanma ve talep etme gibi hususiyetlerinin bulunuşundadır. Ücretler, tarihi seyir bakımından daima yükselme göstermektedir. Amerikada ücretler, Avrupadan yüksektir. Milli gelir içersinde, nisbeti en yüksek olan faktör de gene ücrettir.

Sermaye unsuru ise, milli ekonomilerde derhal artırılması im-

kânlarında yoktur. Bununda, muayyen bir zaman içinde teraküm etmesi lâzımdır. Sermayeye milli gelirden düşen pay, faizdir. Faize, eskiden beri iyi bir nazarla bakılmadığından, miktarıda pek genişlememiştir. Zamanımızda sermaye veren müesseselerin çoğalması, faizin ehemmiyetini arttırmış, fakat milli gelir içersinde nisbetinin yükselmesine sebep olamamıştır.

Teşebbüs, istihsal faktörleri arasında yeni sayılmıya başlamış olmasına rağmen, milli gelir inkisamında, emekten sonra hissesine, en fazla pay düşen bir unsurdur.

Emek ve teşebbüsün milli gelirden aldıkları pay, tarihi seyri itibariyle nisbî artış gösterirken, faiz ve rant nisbetinin azalmakta olduğu müşahade edilmektedir.

Memleketimizde, gelirin fonksiyonel inkisamına ait istatistikler mevcut olmadığından, bu hususta fazlaca bir şey söyleyememekteyiz.

B — KONJONKTÜREL MÜSAVATSIZLIK

Gelirin tevziindeki müsavatsızlıkları, statik durumlarda incelemiş bulunuyoruz. Şimdide zaman içersinde ve dinamik durumdaki müsavatsızlıklara temas edelim. Evvelâ ücretlerin nominal kıymetleri, zaman içersinde belki değişiklik göstermiyebilir. Fakat fiat hareketlerine uygun olarak, reel ücret haddinde değişmeler olmaktadır.

Gelirin fonksiyonel inkisamı, fiat hareketleri ile değişmektedir. Faiz, kâr ve rant, fiat hareketlerini hemen takip ederek, gelirden kendilerine düşen payı fiat mekanizması sayesinde artırır. Fakat ücret, kâfi bir fleksibiliteye sahip olmadığından, fiat hareketlerini geriden takip eder.

Ücret gelirine, daha ziyade sabit gelirler denilmektedir. Bunun sebebi; uzun bir devre içersinde bulunduğu nominal haddi muhafaza etmesindedir. Fiatlardaki artış, ücretlerin reel kıymetinde düşme meydana getirir. Ücret gelirleri bu değişiklikten bir süre müteessir olurlar ve yeni duruma uyuncaya kadar, aradan bir zaman

Konjonktürel durumlardan çok müteessir olan ücretlere ve asgari ücret hadlerine, devlet veya işçi teşkilâtları zaman zaman müdahale ederler. İşçiler grev, iş ihtilâfları v.s. yolları ile ücretlerinin yükselmesine çalışırlar. Böylece müsavatsızlığı gidermeye gayret ederler.

İş kollarına arız olan krizlerde, ücretlerde müsavatsızlık doğruduğunu zikretmemiz icap eder.

4 — GELİRİNİN ARTTIRILMASI İÇİN İŞÇİLERİN TEŞKİLÂNMASI VE MÜCADELESİ :

Sanayileşme hareketine muvazi olarak, işçi miktarında artmıştır. Miktarı artan işçiler, istismar edilmelerine mani olmak ve hayat şartlarını düzeltmek için, münferit hareketlerin faydalı neticelere götürmediğini müşahade ettiklerinden ve esasen sanayiinin icabı toplu bulunmalarından, teşkilâtlanmaları çabuk olmuş, neticede işçi birliklerini meydana yetirmişlerdir.

İşçiler, yegane gelir kaynakları olan ücret haddinin yükseltilmesi için, iş verenlere karşı kurmuş oldukları birliklerle mücadele ederler. İşçi Sendikaları adını alan bu teşkilâtlar, mücadelelerini şu şekillerde yaparlar.

Önce, emek arzını azaltmakla, ücretlerin yükselmesine sebep olurlar. Bunun için iş ve dış muhaceretlere mani olmak, tahditler koydurmak, çalışma müddetlerinin kısaltılması yolunda faaliyetler, sendikalar dışından işçi tedarikine, işletmelere imkân vermek, sendikalara giriş ücretlerini yükseltmek, çıraklık ve tahsil süresini uzatmaya matuf çalışmalar v.s. hareketlerle emek arzını azaltarak, ücretlerin yükselmesine sebep olmaya uğraşırlar.

İkinci olarak, normal ücret hadlerini yükseltmektir. Bunun için sendikalar, zaman zaman kollektif müzakere (Pazarlık) yolu ile işverenleri asgari ücretleri ve ücret hadlerini yükseltmeye ikna veya veya mecbur ederler. Böylece azalarına iyi yaşama şartları temin edilir.

Üçüncü olarakta, emek talebini artırmaya çalışırlar. Böylece emek talebi artışı ile, ücretleri yükseltmeye muvaffak olurlar. Sendikalar istihsal edilen mal ve hizmetlerin sürümüne, şu veya bu şe-

kilde yardım ederler. Böylece, bunların istihsalinin artmasına sebep olarak, emeğe talebi arttırdılar. Diğer taraftan dış piyasalardan gelen mallara, yüksek gümrük resmi koydurarak veyahut onlara boykot ilân ederek, dahili malların sürümünü temin ederler.

Nihayet, sendikalar işverenlerle anlaşarak, muayyen istihsal malları üzerinde inhisar kurarak, inhisarcı kârını azalarına aktarırlar.

Sendikalar, bu hallerin tahakkuku için işverenlere karşı, kolektif pazarlık yolu mücadele vasıtalarıdır. Bu, daha ziyade uzlaştırıcı bir vasıtaadır.

Sendikalar bu yollarla istediklerini tahakkuk ettiremezlerse, o zaman grev müessesesine müracaat ederler. Bunun yanında boykotaj müessesesinide sayabiliriz.

İşçilerin bu hakları karşısında, işverenlerinde lokavt hakkı bulunmaktadır.

5 — DEVLETİN GELİR İNKİSAMINDAKİ ROLÜ :

Milli gelirin fertler arasında tevziinde, devlet hem ferdi gelirler arasındaki büyük farkların doğmasına mani olucu tedbirler alır, hemde memlekette, sermayenin teraküm etmesini mümkün kılmıya çalışır.

Devlet, bir taraftan amme hizmetlerinin görülmesi için vergi tahsil ederken, aynı zamanda memleketin iktisadi düzeni ile sosyal güvenini düşünmek zorundadır. Bütün bu hususlardaki tedbirlerini, iki merhalede tahakkuk ettirir.

Gelirin teşekkülünden önce

Gelirin teşekkülünden sonra

Gelirlerin teşekkülünden önce alınan tedbirlere, etüdümüzde geniş yer vermiş olduğumuz asgari ücretlerin tesbitidir. Bununla ücretin alt sınırı hudutlanmış olmakla, gelirin önceden teşekkülüne tesir edilmiştir. Devlet iş kanunu ile iş piyasalarını tanzim eder, iş müddetlerini ayarlar, iş şartlarını nizamlar. Sigorta mevzuatı ilede, işçinin istikbal endişesini gidermeye çalışır.

İktisadi hayatın gidişine uygun olarak, zaman zaman asgari ücret ve ücret hadlerini yükseltir. Buna karşılık kâr, faiz, hadlerine ve kiralara müdahale ederek, bu gelir neveleri arasında bir muvazene kurmaya çalışır.

Gelirin teşekkülünden sonra alınan tedbirler ise, malî sahadaki müdahalelerdir. Vergi mevzuatı ile bir miktar gelirler, vergiden muaf tutularak bu gelir sahipleri himaye edilmiştir. Meselâ en az geçim indirimi ile mükellefler korunmuş olurlar. Diğer taraftan vergi nisbetlerinin, gelir artışına muvazi olarak yükselmeside, devletin gelirlere müdahalesidir.

Devlet gelir kaynaklarından servete, türlü şekillerde müdahale ederek aşırı gelir farklarını yok etmeye veya azaaltmaya çalışır. Bunların en mühimi veraset vergisidir. Devlet servetler arasındaki muvazeneyi temin için, bazen yeni kanunlar da koyarak vergi alır. Meselâ Varlık Vergisi. Devlet, bazı mallardanda lüks vergisi tahsil eder. Meselâ Otomobil v.s. vergileri gibi. Böylece devlet, gelirlerin dağılmasında nazım rolü oynamaktadır.